

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«УДОСКОНЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ У ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНАХ»

Студентка 2 курсу магістратури заочної форми
навчання спеціальності 281
«Публічне управління та адміністрування
освітньо-наукової програми «Державна служба»
Марконі Адріана Вікторівна

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління
Козаченко Тетяна Петрівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без відповідних
посилань

Студент _____ (підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
публічної політики від «07» листопада 2023 р., протокол № 10.

Завідувач кафедри публічної політики ННІ публічного управління та державної
служби КНУ імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України
Корчак Наталія Миколаївна _____ (підпис)

Київ – 2023р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ’ЄКТ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	9
1.1 Дослідження основних концептуальних засад екологічної безпеки та характеристика механізмів регулювання екологічної безпеки.....	9
1.2. Сутність феномену «екологічна безпека у транскордонних регіонах» та рівень розробленості даної проблеми у сучасному науковому дискурсі.....	16
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Особливості функціонування системи екологічної безпеки в Україні.....	24
2.2. Рівень ефективності механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах (Карпатського регіону).....	29
Висновки до другого розділу.....	42
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ.....	45
3.1. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент контролю та забезпечення екологічної безпеки у транскордонних регіонах.....	45
3.2. Шляхи вдосконалення механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах на засадах стратегічної екологічної оцінки.....	50
Висновки до третього розділу.....	52
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

АНОТАЦІЯ

Марконі Адріана Вікторівна. Удосконалення механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти магістерського рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

У кваліфікаційній магістерській роботі досліджено основні концептуальні засади екологічної безпеки в Україні та транскордонних регіонах, визначено її поняття, основні складові, визначено рівень ефективності механізмів її регулювання. Досліджено зарубіжні практики регулювання екологічної безпеки. Розроблено практичні рекомендації вдосконалення механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах на засадах стратегічної екологічної оцінки.

Ключові слова: екологічна безпека, транскордонні регіони, екологічна безпека в Україні, механізми регулювання екологічної безпеки.

ANNOTATION

Marconi A.V. Improved mechanisms for regulating environmental safety in cross-border regions – qualified master's thesis as a manuscript.

Qualifying master's thesis for obtaining a master's degree in the field of knowledge 28 "Public management and administration", specialty 281 "Public management and administration". – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, 2023.

In the master's qualification work, the main conceptual principles of environmental security in Ukraine and trans-border regions were investigated, its concepts, main components were defined, and the level of efficiency of its regulation mechanisms was determined. Foreign practices of environmental safety regulation

were studied. Practical recommendations for improving mechanisms for regulating environmental safety in cross-border regions on the basis of strategic environmental assessment have been developed.

Key words: ecological safety, cross-border regions, ecological safety in Ukraine, mechanisms of ecological safety regulation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Марконі А.В. Створення навчального сайту для структурних підрозділів органів державної влади, які займаються веденням (наповненням та моніторингом) містобудівного кадастру. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції за загальною редакцією Л.Г. Комахи.

Глобалізаційні виклики: взаємодія задля консолідації українського суспільства. (Київ, 25 квіт. 2023 р.). Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. Служби Київ. Нац. Ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. Стор. 248.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

СЕО – стратегічна екологічна оцінка

ЄС – Євросоюз

НАТО – організація Північноатлантичного договору (Північноатлантичний альянс)

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЗУ – Закон України

КУ – Конституція України

ВРУ – Верховна Рада України

КМ – Кабінет міністрів України

ЄУОТС – Європейське угруповання територіального співробітництва

ОЄС – об'єднання єврорегіонального співробітництва

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ЮНЕП – програма ООН з довкілля

МЗС – Міністерство закордонних справ

ДДП – документ державного планування

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я

ВСТУП

Актуальність теми. Екологія тісно пов'язана з усіма сферами життя: організм людини пов'язаний з навколишнім середовищем та є частиною глобальної системи, в свою чергу збалансовані природні системи сприяють збереженню та зміцненню здоров'я людини, її розвитку та можливостей.

Зважаючи на сьогоденні реалії, з якими доводиться мати справу Україні в екологічному просторі, питання регулювання екологічної безпеки задля досягнення її найбільшої ефективності є одним з пріоритетних завдань. Україна в цьому питанні має досить багато викликів: це пов'язано і з наслідками воєнних дій, і з існуючими вже до цього проблемами в екологічній сфері, а також необхідністю дотримуватися курсу на взаємодію та інтеграцію з ЄС та НАТО.

Імплементация в українське законодавство норм Європейського союзу та інших суб'єктів екологічних правовідносин обумовлюють об'єктивну доцільність осмислення інноваційних механізмів вдосконалення регулювання екологічної безпеки. Визначено інструменти та засоби за допомогою яких можуть здійснюватись такі заходи.

Здійснення заходів з оцінювання, контролю та моніторингу існуючих впливів на довкілля та процедур спрямованих на упередження негативних наслідків господарської діяльності дозволить уникнути надмірного екологічного тиску на територію. Такою процедурою на сьогодні є стратегічна екологічна оцінка. Метою проведення СЕО є забезпечення високого рівня захисту довкілля та сприяти інтеграції екологічних міркувань в підготовку та ухвалення планів та програм в документах державного планування.

Мета і завдання кваліфікаційної магістерської роботи. Метою дослідження є зробити науково - теоретичне обґрунтування та розробку практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах на засадах стратегічної екологічної оцінки як одного з основних інструментів контролю та забезпечення екологічної безпеки.

Для досягнення мети поставлено наступні завдання:

- дослідити основні концептуальні засади екологічної безпеки та окреслити сутнісну характеристику механізмів регулювання екологічною безпекою;
- означити сутність феномену «екологічна безпека у транскордонних регіонах» та виявити рівень розробленості даної проблеми у сучасному науковому дискурсі;
- визначити особливості функціонування системи екологічної безпеки в Україні;
- охарактеризувати та визначити рівень ефективності механізми регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах;
- охарактеризувати та визначити рівень ефективності механізми регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах;
- розробити практичні рекомендації та науково обґрунтувати шляхи вдосконалення механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах в Україні на засадах стратегічної екологічної оцінки.

Об`єкт дослідження - процес регулювання екологічної безпеки.

Предмет дослідження - механізми регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять наукові роботи та методологічні напрацювання провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань удосконалення регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах.

В дослідженнях використано загальні і спеціальні методи і підходи, які відповідають меті, а саме: історичний – для дослідження еволюції наукових поглядів на причини виникнення понять екологічної безпеки та екологічної безпеки в транскордонних регіонах; індукції, дедукції, порівняння і систематизації – при систематизації явищ, що є передумовами виникнення поняття екологічної безпеки; за допомогою логіко-семантичного методу та методу переходу від абстрактного до конкретного, надано характеристику сутності понять «екологічна безпека», «екологічна безпека в транскордонних

регіонах»; завдяки методам структурного, логічного, системного та функціонального аналізу з'ясовано причини виникнення необхідності регулювання екологічної безпеки; проаналізовано нормативно-правову базу формування та реалізації впровадження екологічного законодавства та методи його регулювання; проблемний та причинно-наслідковий методи було використано при визначенні проблем функціонування екологічної політики; моделювання та узагальнення використовувались при наданні практичних рекомендацій вдосконалення механізмів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у подальшому розвитку та новітніх формах сучасних механізмів регулювання екологічної безпеки, визначенні особливостей формування та реалізації екологічної політики України на базі стратегічної екологічної оцінки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що в сукупності вони становлять наукову та методологічну основу для практичного використання нормотворчими, правозастосовчими або управлінськими органами при їх діяльності щодо актуалізації механізмів регулювання екологічної безпеки та екологічної політики при затвердженні документів державного планування.

Структури та обсяг магістерської роботи. Робота складається з основної частини (вступу, 3-х розділів, які містять по 2 підрозділи та висновки до них) та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 62 сторінки, в тому - числі основного тексту 55 сторінок. Список використаних джерел складає 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

ЯК ОБ'ЄКТ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1 Дослідження основних концептуальних засад екологічної безпеки та характеристика механізмів регулювання екологічної безпеки

Серед сучасних наукових досліджень щодо теоретичних підходів до визначення поняття екологічної безпеки відомі праці багатьох вчених, але у контексті нашого дослідження ми розглянемо окремі роботи зарубіжних вчених: Б. Коммонера, Е. Ласло, Р. Ліндемана, Ю. фон Лібіха, Ш. Брауна, А. Мобіуса, М. Месаровича, Е. Пестеля, І.Боткіна, Д. Стайкоса; українських дослідників та вчених: В. Ліпкана, М. Хилько, Є. Хлобистова.

Початком створення поняття екологічної безпеки можна назвати доповіді Римського клубу. Автори доповідей зі стислою характеристикою творів наведені в таблиці 1.1.

Доповіді Римського клубу [1]

Таблиця

1.1

Автор та назва доповіді	Основний зміст
Вчений Д. Медоуз. Доповідь «Межі зростання» (Нью-Йорк, 1974)	Доповідь заклала основи сучасної концепції «сталого розвитку», який заключається в двох формулюваннях. 1. Якщо світові тенденції зростання населення, розвитку суспільства та забруднення навколишнього середовища будуть залишатися незмінними, то протягом наступних років буде досягнута фізична межа зростання. В подальшому, це призведе до неконтрольованого зменшення населення та економічного спаду з деградацією екосистеми. 2. Зміна свідомості людей з засвоєнням системного мислення з переходом до ідеї сталого розвитку надасть можливість змінити ці негативні тенденції
Вчені М. Месарович, Е. Пестель. «Людство на поворотному рубежі» (Нью-Йорк, 1974)	Спільна доповідь щодо неминучості глобальної катастрофи, яка може початися з серії регіональних катастроф. Вчені дійшли висновку, щодо необхідності переходу до обмеженого зростання, який розуміється як розвиток окремих частин системи.
Вчений Я.Тінберген. Доповідь «Перегляд міжнародного порядку»	Головна ціль світового товариства – забезпечення добробуту громадян. Для забезпечення середнього рівня доходів у світовому масштабі у доповіді рекомендується розвинути країнам та тим, що розвиваються здійснити

(Роттердам, 1975)	такі заходи, щоб більш розвинуті країни залишалися на своєму базовому рівні.
Професор Е. Ласло. Доповідь «Цілі глобального розвитку» (1977)	В доповіді іде мова про пербудову орієнтирів, які ведуть до соціального розвитку.
Лікар-терапевт, засновник наукової медицини в Рос. імперії І.Боткін. Доповідь «Нема меж навчанню» (Нью-Йорк, 1979)	Головні цілі людства – виживання та забезпечення людської гідності. Можливість трансформації світу відкриває концепція інноваційного навчання, під яким розуміється життєва поведінка
А. Гор. Доповідь «Земля у рівновазі. Екологія і людський дух» (Нью-Йорк, 1993)	Світ зіткнувся з проблемою деградації екологічної системи та виснаження природних ресурсів і під загрозою опинилося саме існування людини. Єдиним способом забезпечення процвітаючого майбутнього є комплексне вирішення проблем соціального та економічного розвитку.

В більшості доповідей мова іде про те, що наростання проблем, спричинених екологічним станом планети в цілому обмежує в часі людство на їх вирішення. Можливістю вирішення таких питань є забезпечення екологічної безпеки на різних ієрархічних рівнях.

Для цього у 1972 р., на Першій Всесвітній конференції з навколишнього середовища та міжнародних природоохоронних принципів було створено спеціальний орган - Програму ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП).

В подальшому, у 1983 р. ООН створює Всесвітню Комісію по навколишньому середовищу і розвитку, в результаті діяльності якої було розроблено і затверджено у 1987 р. «Всесвітню стратегію охорони природи».

Ці глобальні моделі допомогли створенню відповідних державних (міністерств, агенств) і міжнародних організацій таких як ЮНЕСКО, на яку покладено функції регулювання, в тому числі - охорони навколишнього природного середовища.

Деградація природного середовища і визначення його як фактора, який впливає на Європейську безпеку було вперше прописано в Хартії європейської безпеки (Стамбул, 1999 р.). Необхідність своєчасного розв'язання глобальних проблем для розвитку цивілізації визначено та підтверджено на Всесвітніх

форумах в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. та у Йоганнесбурзі у 2002 р., потім – у ряді європейських конференцій «Довкілля для Європи».

Дослідженням проблем екології займалися вчені і фахові спеціалісти в усьому світі, результатом таких досліджень стали закони, принципи і правила в які коротко сформульовані в таблиці 1.2.

Екологічні закони, принципи, правила [2]

Таблиця

1.2.

Автор	Формулювання законів, правил, принципів
Американський біолог та еколог Б. Коммонер	<ul style="list-style-type: none"> - усе пов'язане з усім; - усе мусить кудись подітися; - немає такого поняття як «безкоштовний обід»; - природа знає краще
Американський біолог і викладач, професор біологічних наук П. Ерліх	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення кількості населення і охорона природи суперечать одне одному; - система охорони природного середовища та економічна система суперечать одна одній; - якщо приймаються рішення з метою найшвидшого використання природних ресурсів планети, то це в кінцевому результаті іде ні на благо людей, ні природі; - охорона природного середовища повинна бути пріоритетним завданням державної політики.
Англійський мікробіолог Р. Ліндеман	Автор «Закону піраміди енергій», який визначає перетікання більше 10% енергії з одного рівня на інший. Якщо це відбувається, то це призводить до несприятливих для екосистем рівнів. Закон дає змогу робити розрахунки земельної площі для забезпечення диких і домашніх тварин, а також розрахунки забезпечення продовольством людини та іншими еколого-економічними розрахунками
Німецький хімік, один із засновників агрохімії Ю. Лібіх	Сформулював «Закон мінімуму Лібіха»: відносна дія окремого екологічного фактора тим сильніша, чим більше він в дефіциті порівнюючи з іншими чинниками
Американський вчений Д. Стайкос	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вважає, що потенціал планети постійно вичерпується в результаті господарської діяльності людини, тому необхідно вдосконалювати підходи до природокористування. В процесі господарської діяльності створюються негативні впливи, тому необхідно здійснювати пошук найменшого впливу на такі процеси. 2. Сформулював правило економіко-екологічного сприйняття, як діляться на етапи: <ul style="list-style-type: none"> - економічний розвиток в умовах ігнорування екологічних законів; - виникнення обмежень в процесі природокористування; - початок дії: в процесі розвитку важливо дотримуватись екологічних вимог; - рішучі дії, направлені на макимвальну екологізацію всіх сфер людської діяльності.
Французький фізик та	1. Сформував принцип, який виводить екологічну систему

хімік А.Шатель`є	зі стійкої рівноваги при проявах зовнішньої дії, і рівновага переміщується в напрямку послаблюючого ефекту при зовнішньому впливі. 2. Друге правило – екологічно-економічне, яке звучить: економічно ефективною може бути лише та дія, яка має менше всього екологічних наслідків.
------------------	---

Екологічну безпеку в розрізі національної безпеки досліджував відомий український вчений В. Ліпкан. У своїй праці навчальний посібник: «Національна безпека України» він подає визначення «екологічної безпеки», як складову національної безпеки. В процесі управління національною безпекою, коли інститутами забезпечується екологічна рівновага і захист середовища, охорона здоров'я населення, атмосфери, повітря, рослинного, тваринного світу, природних ресурсів і виключаються наслідки такого впливу для теперішнього населення та наступних поколінь.

Хоча екологічна безпека частково і є складовою національної безпеки, але наслідки впливу в масштабах країни має вплив на весь регіон.

Професор М. Хилько у своїй праці: навчальний посібник «Екологічна безпека України» вважає, що – це такий вид екологічної ситуації, в результаті якого утворилась загроза виникнення потенційно небезпечних факторів і впливу такої надзвичайної ситуації, що буде впливати на населення та об'єкти господарства, тому в результаті виникнення таких факторів, які будуть здатні призвести до виникнення небажаних наслідків для довкілля і природного середовища.

Екологічні проблеми можна розділити на види та відслідкувати з чим вони пов'язані. Результати таких досліджень представлені в таблиці 1.3.

Види проблем та їх причини [1]

Таблиця 1.3.

Вид проблем	Зв'язок
Соціальні	В результаті наслідків антропогенної дії, створюються загрози для умов життєдіяльності суспільства
Природно-наукові	Стосується наслідків, що створюють суттєві зміни в біосфері
Виробничо-технічні	Результати виробничої діяльності створюють зміни в навколишньому природному середовищі
Сільськогосподарські	Сільськогосподарське виробництво залежить від результатів вирішення поточних проблем. Від цього залежить підвищення рівня врожаю, відновлення земельного покриву, боротьба зі шкідниками
Медичні	Пов'язана зі здоров'ям людей

Військових наук	Використовується як засіб впливу військовим шляхом
-----------------	--

Підхід з точки зору «екологія-економіка-соціум» розглядає академік Академії Наук України Є. Хлобистов у своїй праці «Потенційні екологічні конфлікти у сфері використання енергетичної складової природно-ресурсних комплексі» [5]. Автор пропонує розглядати економічну безпеку як певний стан розвитку нормативно-правових відносин та продуктивних сил у в людському середовищі. В свою чергу, людство здатне забезпечити відтворення відновлювальних природних систем.

Екологічній безпеці притаманні певні риси, такі як гарантія проживання в екологічно чистому середовищі; задоволення екологічних потреб людини та суспільства у всіх проявах життєдіяльності. Вона являється складовою національної безпеки і є обов'язковою умовою існування будь-якої нації, а також являє собою процес в якому враховують інтереси об'єкта та суб'єкта. Мною було проаналізовано конспект лекцій І Сталінської [2], на базі якого розроблено таблицю 1.4.

Риси екологічної безпеки та їх вплив [2]

Таблиця

1.4.

Риси екологічної безпеки	Вплив
Індивідуальні	Обмежують вплив різних негативних факторів на здоров'я людини
Генетичні	Зберігають генофонд і обмежують зростання генетичних хвороб у різних поколіннях
Соціальні	Обмежують дію групи соціальних чинників на людину
Психологічні	Надають бачення суспільством ризиків різного рівня та небезпеки та його реакцію
Економічні	Забезпечують довготривалий економічний розвиток
Технічні	Обмежують виникнення різного виду аварій
Біологічні	Зберігають біорозмаїття
Екологічні	Створюють передумови для обмеження негативного впливу на екологію з метою її збереження
Ландшафтні і географічні	Створюють критерії для обмеження негативного впливу на водні ресурси, ґрунти та інші географічні складові
Ресурсні	Обмежують і регулюють інтенсивність використання відновлюваних і невідновлюваних природних ресурсів
Політико-інформаційні	Створюють обмежений доступ до інформації яка сановить державну таємницю, передбачають участь громадськості в процесі прийняття рішень щодо потенційно небезпечних технологій
Моральні	Формують моральні критерії, пов'язані з баченням необхідності подальшого існування людства

На сьогодні, екологічна безпека розглядається в глобальних, регіональних, локальних і точкових межах, в тому числі - в межах держав і їхніх регіонів. Вона визначається по відношенню до територій держави, регіону, територіальних органів, населених пунктів або до об'єктів - заводів, фабрик, промвузлів або інших об'єктів промисловості, транспорту, хімії, енергетики, зв'язку.

Екологічна безпека обмежена часом та розміром дій, спрямованих на усунення небезпеки, тому короткочасні дії можуть бути безпечними, але якщо вони довготривалі, то наслідки будуть катастрофічними, невеликі зміни можуть бути майже нешкідливі, а широкомасштабні – призвести до фатальних наслідків.

Процеси глобалізації та збільшення диспропорцій між сильно і слаборозвиненими країнами, зростання міграцій, дисбаланс в ресурсному забезпеченні різних країн, воєнні дії, збройні конфлікти створюють загрози людству у вигляді екологічних небезпек. До них можна віднести: руйнування озонового шару атмосфери та проявів глобальних змін клімату; забруднення Світового океану; зростання кількості населення світу; трансформація руху міграційних потоків; цивілізаційне протистояння між християнським і мусульманським світом; створення та функціонування глобальної терористичної мережі; розповсюдження ядерної, хімічної, геофізичної, біологічної, космічної, психотропної, екологічної зброї та іншої зброї масового ураження; створення нових центрів сили, протистояння та боротьба між ними, виникнення глобальних соціальних спалахів і протестів; зростання обсягів споживання та дефіциту енергетичного забезпечення. Проаналізувавши конспект лекцій І. Сталінської [2] з питання класифікації та опису видів екологічних небезпек, мною було розроблено таблицю 1.5.

Класифікація видів небезпек [2]

Таблиця

1.5.

Назва	Опис
За природою походження	природні, технічні, антропогенні, комбіновані
За часом виявлення негативних наслідків	імпульсивні, кумулятивні

За локалізацією	літосферні, атмосферні, космічні
За причиненими наслідками	захворювання, травми, аварії, пожежі, фатальні наслідки
За галуззю прояву небезпек	побутові, спортивні, дорожньо-транспортні, виробничі, військові
За характером впливу	активні, пасивні
За структурою	прості, складні

Усі ці небезпеки та їхній вплив на людину та соціум потрібно розглядати комплексно, враховуючи їхню взаємодію. Залежно від наслідків впливу конкретних факторів на організм людини, вони поділяються на шкідливі та небезпечні. Прослідкувати зв'язок джерела небезпеки, виникнення небезпечної ситуації та результату діяльності можна, розглянувши таблицю 1.6.

Взаємозв'язки небезпек [2]

Таблиця 1.6.

Джерело небезпеки	Небезпечна ситуація	Вражаючий фактор
Діяльність людини	Вирубка лісів	Ерозія ґрунтів Зниження рівня ґрунтових вод
Повінь	Затоплення місцевості	Збільшення рівня вод Пониження температури

З метою запобігання або ліквідації наслідків екологічно небезпечних ситуацій, запроваджуються механізми забезпечення екологічної безпеки, під якими розуміють комплекс взаємопов'язаних державно-правових засобів, які спрямованні здійснювати комплексне вирішення екологічних небезпек за допомогою різних механізмів. Такі механізми окреслені в таблиці 1.7.

Механізми забезпечення екологічної безпеки [2]

Таблиця

1.7.

Назва	Механізми безпеки
Організаційно-превентивні	Створення комплексу нормативно-правових дій, що стосуються виявлення небезпечних об'єктів, територій та певних видів діяльності на ній, застосування механізмів для запобігання виникнення екологічних загроз
Регулятивно-стимулювальні	Створення комплексу нормативно-правових дій, що стосуються регулювання відносин, забезпечують дотримання стандартів, норм і правил галузі екологічної безпеки
Розпорядчово-виконавчі	Створення діяльності спеціально уповноважених органів чи інститутів, які реалізовуватимуть функції в галузі екологічної безпеки.
Забезпечувальні	Створення системи юридичних дій, що стосуються запобігання порушенням екології, захисту прав людини та її екологічно безпечного середовища, застосування до об'єктів засобів державно-правового примусу в разі порушення ними норм і правил екологічної безпеки

Охоронно-відновлювальні	Створення комплексу організаційних засобів, що спрямовані обмежений доступ до проявів небезпеки, ліквідацію небезпечних факторів, застосування до осіб спеціального статусу, що зазнали наслідків екологічної небезпеки
-------------------------	---

1.2. Сутність феномену «екологічна безпека у транскордонних регіонах» та рівень розробленості даної проблеми у сучасному науковому дискурсі.

Серед сучасних наукових досліджень щодо екологічної безпеки в транскордонних регіонах відомі праці багатьох вчених, але у контексті нашого дослідження ми розглянемо окремі роботи українських вчених: В.С. Кравціва, П.В. Жука, І.А. Колодійчука, Обиход Г.О.

Історичне поняття кордону виникло разом із державою, коли з'явився інститут приватної власності, особистого багатства, а разом із цим - механізм його збереження та відтворення. Потреба людини в накопиченні ресурсу, його збереженні та збільшенні зробила необхідним здійснення його захисту шляхом встановлення кордонів. Так виникла безкінечна боротьба за просторовий ресурс, що знаходяться в тому чи іншому просторі.

Лінії на карті та межі на земній поверхні що визначають територію держави можна назвати кордоном. Не дивлячись на те, що він виконує бар'єрну функцію, кордон не здатен припинити обмін інформацією, енергією, людьми, зупинити природні явища та процеси на суміжній території. Якщо ці процеси розглядати в динаміці, то їх можна назвати транскордонними процесами.

Об'єктами транскордонної діяльності можна назвати види ресурсів іншої держави (сировина, людський потенціал, виробництво, тощо).

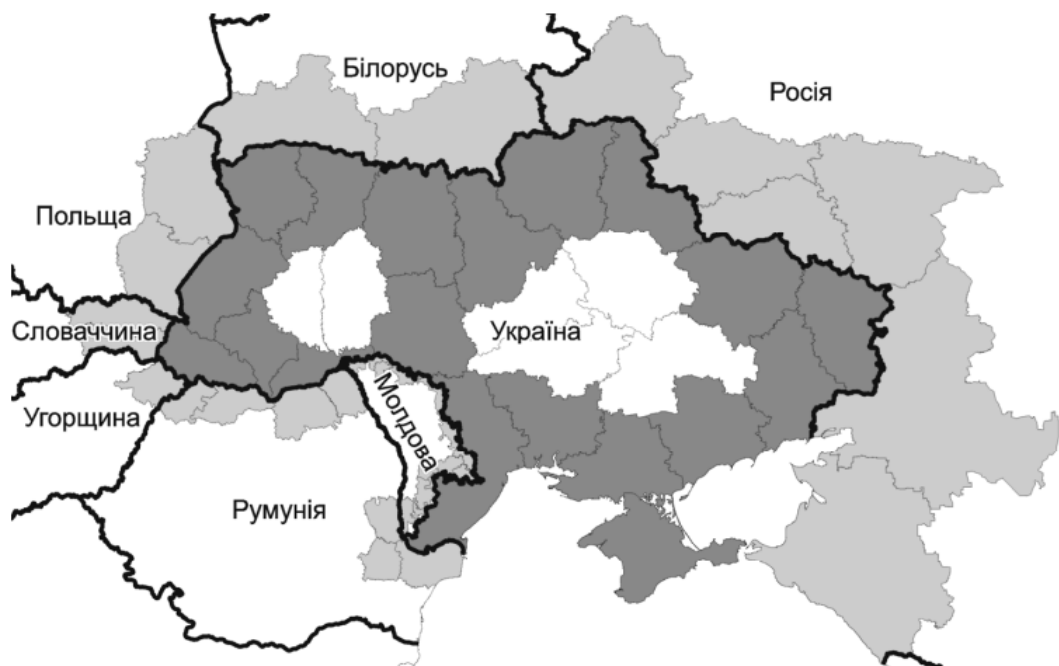
Суб'єктами – діяльність, спрямована на щось чи на когось, а взаємодія між ними відбувається за допомогою певних інструментів (за допомогою держави, політичних партій, громадських організацій, тощо).

Згідно зі ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ (зі змінами), екологічною безпекою є такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека гарантується громадянам

України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів. Діяльність фізичних та юридичних осіб, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, може бути припинена за рішенням суду [13].

В законодавстві немає чіткого визначення поняття транскордонного регіону, натомість є поняття «транскордонне співробітництво», що означає спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 № 1861-IV (зі змінами) [7].

Рис 1. Транскордонні регіони України [15]

Апелюючи до вищезазначених понять, транскордону екологічну безпеку можна трактувати як відсутність загроз екологічного характеру та для здоров'я людей, що проживають у транскордонних районах та здійснюють комплекс заходів з подолання таких загроз спільними зусиллями.

Джерелами транскордонних загроз в екологічній сфері можуть виступати:

- перенос речовин, що забруднюють атмосферне повітря;

- перенос речовин, що забруднюють поверхневі та підземні води;
- порушення природних екосистем внаслідок погіршення показників водокористування, надракористування, гірничих розроблень, які здійснюють прояви на території сусідніх країн або регіонів;
- виснаження природних ресурсів (води, нафти, газу, тощо), в тому числі - невідновлювальних;
- втрата біологічного різноманіття;
- природні стихійні явища (паводки, урагани, лісові пожежі, в яких відсутні будь-які кордони). Почавшись в одній країні, вони поширюються на території інших країн, завдаючи подекуди катастрофічних наслідків [8].

Рис.2 Чинники транскордонної екологічної безпеки [8]

Питанням екологічної небезпеки транскордонного походження та подоланням їх наслідків займалася професор та доктор економічних наук Г. Обиход, яка вважала, що господарська діяльність, що здійснюється на суміжних територіях, потенційно може стати джерелом загроз та небезпек, тому у прикордонних регіонах особлива увага повинна приділятися дотриманню низки принципів, серед яких: запобігання шкоди та належна обачність

(здійснення превентивних заходів); дотримання норм міжнародного екологічного законодавства.

Вирішення транскордонних екологічних проблем неможливе зусиллями однієї держави. Основною проблемою транскордонного співробітництва в екологічній сфері є непорозуміння організацій, що спільно проводять моніторинг стану довкілля, відсутність загальної бази даних, укладений та обмежений обмін інформацією про кількісні та якісні показники; відсутність технічної бази даних, включаючи систему обробки даних; відсутність пріоритетів та цілеспрямованих стратегічних механізмів, програм реалізації та ефективного управління; слабка здатність діяти спільно у випадку аварійних ситуацій (прикордонні області, райони, населені пункти держав-сусідів); недостатньо забезпечений доступ громадськості до екологічної інформації у прикордонних регіонах [6].

Першочерговим є уніфікація екологічних термінів та стандартів та правова складова. Співпраця країн в екологічній сфері базується на багатосторонніх договорах та угодах. Транскордонна співпраця є основою сталого економічного розвитку окремих регіонів і держав. При укладанні такого договору необхідно визначити всі напрями співпраці та закласти основу формування чіткої системи координації дій між національними суб'єктами господарювання.

Основою співпраці повинна стати спільна робота над екологічними проблемами, що існують в межах транскордонної системи, що фактично являє собою головну ідею транскордонної співпраці [6].

До переваг транскордонної співпраці можна віднести географічне положення, спільну транспортну мережу, наявність природних ресурсів, кліматичних умов, інновації, спільні цінності, можливість ведення спільних проектів.

Концептуальними засадами формування механізму регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах займався професор та доктор економічних наук Кравців В. С., який вважав, що розвиток та поширення транскордонних відносин країн, яким притаманний низький рівень

забезпечення екологічною безпекою, з часом потрапляють під значний екологічний тиск та відповідальність, що виражається в екологічному та економічному сенсі.

Вигода від співпраці транскордонних регіонів полягає в тому, що завдяки можливостям свої сусідів регіони отримують економічну вигоду на базі використання цільової допомоги або впровадження цільових програм.

Безпека в транскордонних регіонах вирішується на базовому територіальному рівні, регіональному, міждержавному та є запорукою розвитку країн та їх регіонів.

Однак, вирішенню екологічних проблем можуть завадити наступні чинники:

- недостатній рівень розвитку в країні науки, техніки, екологічних служб, нехватка коштів та інших ресурсів для вирішення проблеми;
- відсутність координації або слабка координація дій між державами;
- конфлікт інтересів, відсутність зацікавленості у вирішенні питань в однієї сторони або обох;
- одна сторона вважає, що пріоритетнішим є вигода, а не проблеми екології;

Особливість транскордонної співпраці полягає у необхідності узгодженого функціонування системи на рівні міждержавного регулювання.

Систему регулювання екологічної безпеки в транскордонних регіонах показано на рис. 3.

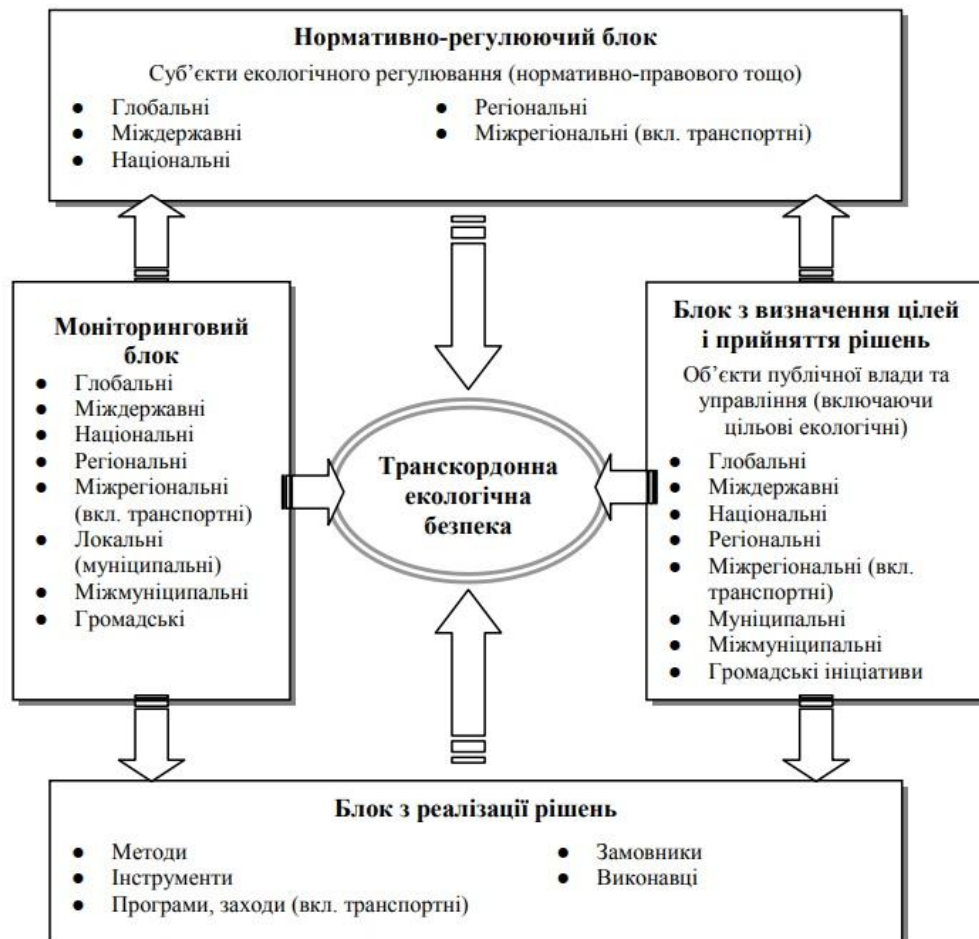
У своїй взаємодії виділені блоки разом створюють механізм регулювання екологічної безпеки.

Нормативно-регулюючий блок забезпечує директивне і нормативно-правове регулювання питань екологічної безпеки загалом, в тому числі – транскордонної;

Блок визначення та прийняття рішень, що підтримує екологічну безпеку в транскордонних регіонах забезпечує запобігання і погіршення наслідків екологічної небезпеки.

Блок з реалізації рішень і моніторинговий забезпечують оцінку стану навколишнього середовища, виявлення загроз і формування інформаційно-аналітичної бази для прийняття рішень.

Рис. 3. Механізми регулювання транскордонною екологічною безпекою [8].

Активация Wi

Крім визначених блоків розглянемо механізми та методи регулювання екологічної безпеки. Механізми та методи регулювання сформовано в таблиці 1.8. на основі наукової доповіді В. Кравціва.

Механізми та методи регулювання екологічної безпеки [8] Таблица

1.8

№ п/п	Види механізмів	Методи регулювання
1	Інституційні	<ol style="list-style-type: none"> Укладання угод про транскордонне співробітництво на різних рівнях - державному, регіональному, місцевому Формування спільних органів екологічного управління Взаємоузгодженість дій органів екологічного управління та регулювання з органами суміжних країни або регіонів Розроблення стратегій екологічної безпеки в

		<p>транскордонних регіонах</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Взаємоузгодження стратегій регіонального рівня в рамках транскордонного регіону 6. Проведення консультацій 7. Проведення спільних наукових досліджень 8. Обмін досвідом 9. Приведення у відповідність процедуру регулювання екологічної безпеки
2	Організаційно-економічні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проведення спільних планів та програм 2. Проведення спільних проектів в екології в рамках спільних програм 3. Залучення фінансування окремих проектів 4. Залучення міжнародної технічної допомоги 5. Залучення бізнес-структур до транскордонної співпраці 6. Залучення інвестицій для реалізації екологічних програм
3	Моніторингові	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формування екоінформаційного середовища 2. Взаємоузгодження процедур з моніторингу 3. Створення спільних служб 4. Видання спільних довідників 5. Обмін досвідом та експертами

Висновки до першого розділу

В цьому розділі було досліджено основні концептуальні засади екологічної безпеки та екологічної безпеки в транскордонних регіонах. Ці питання досліджували відомі зарубіжні та українські вчені: Б. Коммонер, Е. Ласл, Р. Ліндеман, Ю. Лібіх, Ш. Брауна, А. Мобіус, М. Месарович, Е. Пестель, І.Боткін, Д. Стайкос; та українські - В. Ліпкан, М. Хилько, Є. Хлобистов, В.С. Кравців, П.В. Жук, І.А. Колодійчук, Обиход Г.О.

Проаналізувавши їх, можна дійти висновку, що природа живе за своїми правилами, принципами і законами. З метою збереження, функціонування, вирішення проблемних питань в екологічній сфері, історично склалася система екологічної безпеки, яка призвела до створення міжнародних, національних, регіональних і місцевих структур. В свою чергу, ці структури створили комплекс взаємопов'язаних державно-правових засобів, які спрямованні на досягнення екологічної безпеки шляхом регулювання і контролю діяльності суб'єктів екологічних правовідносин за допомогою еколого-правових норм.

Було досліджено сутність феномену екологічної безпеки у транскордонних регіонах та з'ясовано рівень розробленості з даного питання.

Визначено, що екологічна безпека в транскордонних регіонах - це спільні території прилеглих до кордону сусідніх адміністративно-територіальних одиниць як мінімум двох держав, де природні ресурси та біосфера у значній мірі впливають та транскордонні процеси, тому його необхідно розглядати як соціально необхідний рівень якості навколишнього середовища, при якому відсутні загрози здоров'ю людей та життєдіяльності суспільства, виникненню негативних змін у функціонуванні природних екосистем регіону. Базовий рівень співпраці в прикордонних територіях є територіальні громади та єврорегіональне співробітництво, яке допомагає знаходити та налагоджувати зв'язки з територіями сусідніх держав на різних рівнях. Така співпраця дозволяє отримувати вигоди для територій України завдяки використанню відповідної цільової допомоги з боку Євросоюзу.

Останнім часом питання екологічної безпеки в світі загострилося на фоні катаклізмів та воєнних дій. З огляду на це, екологічна безпека буде перспективною науковою діяльністю в Україні і світі.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості функціонування системи екологічної безпеки в Україні

Стаття 16 Конституції України визначає, що екологічна безпека – це обов’язок держави. стаття 50 Конституції України гарантує громадянам право на безпечне життя і здоров’я довкілля, а стаття 66 Конституції України наголошує на обов’язку кожного не заподіювати шкоду природі та на відшкодування завданих збитків [17].

Екологічна політика є головним критерієм в структурі екологічної безпеки України. Згідно із Законом України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII (зі змінами), національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих доктрин, стратегій, концепцій і програм у таких сферах, як політична, економічна, соціальна, воєнна, екологічна, науково-технологічна, інформаційна тощо. Засоби і шляхи забезпечення національної безпеки України обумовлюються пріоритетністю національних інтересів, необхідністю своєчасних заходів, адекватних характеру і масштабу загроз цим інтересам, і мають ґрунтуватися на правових засадах [10].

В рамках стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» реалізується 62 реформи та програм розвитку держави, в тому числі - Програма збереження навколишнього природного середовища, яка включена в першочерговий пріоритет реалізації Стратегії за вектором безпеки.

В розрізі здійснення екологічної безпеки варто зазначити основні екологічні проблеми України, що визначені в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»

від 28.02.2019 № 2697-VIII (зі змінами).

До них відносяться: якість атмосферного повітря; охорона вод; охорона земель і ґрунтів; охорона лісів; надра; зона відчуження і зона безумовного (обов'язкового) відселення. управління відходами; біологічна безпека; біологічне та ландшафтне різноманіття; екологічні проблеми Донбасу; надзвичайні ситуації [9]; наслідки війни. До органів державної влади, що вправджують політику, регулюють та здійснюють контроль навколишнього природного середовища належать органи, які зазначені в таблиці 2.1.

Органи з навколишнього природного середовища в Україні Таблиця 2.1.

Назва органу	Повноваження
Верховна Рада України	<ol style="list-style-type: none"> 1. Затверджує загальнодержавні програми 2. Приймає закони 3. Вводить надзвичайний стан та правовий режим зон надзвичайної екологічної ситуації та екологічної небезпеки
Кабінет Міністрів України	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприяє вирішенню питань забезпечення вимог нормативно-правових актів в екологічій сфері 2. Координує роботу Міністерств та інших органів виконавчої влади 3. Проводить сприяння вирішенню проблем, які заподіяні техногенним впливом (реалізує державні програми, спрямовані на зниження рівня техногенних та екологічних ризиків) 4. Створення механізмів впливу на зниження навантаження об'єктів підвищеної небезпеки (проведення страхування від ризиків техногенного характеру) 5. Сприяння підвищенню безпеки проживання людей на сейсмічно небезпечних територіях 6. Сприяння та реалізація міжнародних проектів і програм з цивільного захисту населення
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів (Міндовкілля)	<p>Формує та реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього середовища, біологічного різноманіття, лісового господарства, водного господарства, генетичної безпеки, біологічної безпеки, мисливського господарства, геології та використання надр, управління зоною відчуження і обов'язкового відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, управління поводження з відходами, здійснення управління в сфері поводження з радіоактивними відходами, зняття з експлуатації</p>

	Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно чисту систему, здійснення державного контролю у сфері навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення і охорони природних ресурсів [13]
Прокуратура	Проводять нагляд за дотриманням законодавства з охорони навколишнього середовища
Держекоінспекція	Реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання та відтворення природних ресурсів

До системи уповноважених органів, що здійснюють державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів належать:

- Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів;
- Міністерство надзвичайних ситуацій України;
- Державна екологічна інспекція України;
- Державне агентство України з управління зоною відчуження;
- Держгеокадастр;
- Державна служба геології та надр України;
- Державне агентство водних ресурсів;
- Державний департамент розвитку меліорації, рибного господарства

та водних програм;

- Міністерство аграрної політики та продовольства України

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» від 16.10.2012 № 5456-VI (зі змінами), частину повноважень Міндовкілля передано місцевим державним адміністраціям та органам екологічної безпеки [37].

Здійснення громадського екологічного управління визначене в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.01.1991 № 1264-XII (зі змінами), як управління громадських об'єднань у сфері охорони навколишнього природного середовища з набором відповідних повноважень [13]. Згідно із законом, вони мають право створювати фонди охорони природи,

здійснювати разом з державними органами громадський контроль, розробляти та пропагувати власні природоохоронні програми.

Відмінність у розвитку регіонів зумовлює і нерівномірне техногенне навантаження на природне середовище регіонів, тому передбачається, що з урахуванням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2017 роки» від 05.08.2020 № 695, національні плани дій будуть інтегруватися в програми соціально-економічного розвитку регіонів та в подальшому деталізовані в окремих програмах щоб потім розробити місцеві плани дій територіальних громад, міст, селищ, сіл [38].

В результаті виконання таких планів буде передбачено посилення позицій органів місцевого самоврядування в реалізації державної політики та визначено напрями її вдосконалення з урахуванням специфіки регіонального розвитку.

В Україні система екологічного управління перебуває у стадії формування. Можна сказати, що держава фактично монополізувала екологічну відповідальність, що послабило відповідальність природокористувачів.

В рамках інтеграції України до Євросоюзу, визначені основні напрямки співробітництва та взаємодії між Україною та Євросоюзом. Головним нормативним документом для співпраці є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 № 1678-VII) [22], згідно з якою визначено багатосторонні угоди з охорою навколишнього середовища.

Гармонізація національного екологічного законодавства з європейським відбувалась поступово, шляхом прийняття низки законів, кодексів, постанов: Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III, Лісовий кодекс

від 21.01.1994 № 3852-ХІІ, Водний кодекс від 06.06.1995 № 213/95-ВР, Кодекс про надра від 27.07.1994 № 132/94-ВР; Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 № 2697-VIII, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ, (зі змінами), Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ та багато інших.

Головною стратегією державної екологічної політики в Україні є Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року, основним завданням якої є, в тому числі, - запровадження стратегічної екологічної оцінки (далі - СЕО), тобто документів державного планування (далі-ДДП), що забезпечить удосконалення механізмів стратегічного планування розвитку соціально-економічної політики на державному, регіональному та місцевому рівнях та буде важливим інструментом оцінки впливу на довкілля, в тому числі - у транскордонному контексті [28].

Основними нормативно-правовими документами, які регулюють СЕО є:

- Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27.06.2001 № 2001/42/ЄС про оцінку на стан навколишнього природного середовища окремих проектів і програм [39];

- Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (ратифікований Законом України «Про ратифікацію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті» від 21.05.2003 №995-б99 (зі змінами)) [40];

- Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 № 2354-VIII (зі змінами).

СЕО проводиться для для регіональних та місцевих стратегій, програм, планів з їх реалізації, містобудівної документації під час їх розроблення і затвердження. Результатом провдення СЕО є звіт про СЕО, результати транскордонних консультацій (в разі необхідності), які бов`язково враховуються в ДДП [14].

На сьогодні, на сайті Міндовкілля запрацював електронний реєстр стратегічних екологічних оцінок. На цій платформі міститимуться всі стратегічні екологічні оцінки, які проходитимуть в Україні. Цей ресурс дозволить громадськості вільного доступу до інформації, що передбачено Орхуською конвенцією та іншими європейськими директивами.

На сьогодні, впровадження екологічної та зеленої політики створює найбільші виклики до членства в Євросоюзі. Війна відкинула Україну в цьому питанні на багато років.

Якщо Україна хоче вступити до ЄС, то вона зобов'язана пристосувати свої норми до норм Євросоюзу, тому розширення ЄС впливає на підвищення стандартів охорони довкілля на континенті.

На перспективу передбачається, що підвищення стандартів в екологічній діяльності створить позитивні зміни не тільки для громадян України, а і в Євросоюзі. Таким чином відбуватиметься покращення охорони здоров'я населення та економічної природоохоронної діяльності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави.

2.2. Рівень ефективності механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах (на прикладі Карпатського регіону України)

Екологічна безпека є складовою національної безпеки. Транскордонні виклики екологічного характеру впливають на екологічну безпеку країн та їх регіонів, тому забезпечення екологічної безпеки без відповідної міждержавної та міжрегіональної співпраці неможливе.

Основні принципи взаємодії, регулювання економічних, правових та організаційних засад, а також повноваження органів місцевої влади визначено в Законі України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 №1861-IV (зі змінами).

Транскордонне співробітництво – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних,

екологічних, культурних і інших відносин між суб`єктами і учасниками таких відносин сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [12].

Транскордонне співробітництво може здійснюватися:

- шляхом створення транскордонних об`єднань та органів транскордонного співробітництва - об`єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС), європейських об`єднань територіального співробітництва (ЄОТС) або в межах створеного регіону;
- шляхом підписання різних багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах, реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів і програм та стратегій в окремих сферах [12];
- шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб`єктами транскордонного співробітництва та інших формах, не заборонених законом [12].

Базовим структурною складовою регіону є місцеві громади. Роль органів, що представляють інтереси місцевих громад виконують органи місцевого самоврядування відповідних територій. Організаційною формою транскордонного співробітництва являється єврорегіон.

Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 №1861-IV (зі змінами) визначає об`єднання єврорегіонального співробітництва: це форма транскордонного співробітництва зі статусом юридичної особи відповідно до національного законодавства держави, на території якої є його місцезнаходження, метою якого є заохочення, підтримка та розвиток в інтересах населення транскордонного ті міжтериторіального співробітництва між суб`єктами і учасниками таких відносин у сферах спільної компетенції та відповідно до повноважень, встановлених згідно з національним законодавством [12]. На кордонах України створено десять Єврорегіонів, які представлені в таблиці 2.2.

Назва євро регіону	Області України	Іноземні держави
Карпатський	Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області	Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія
Буг	Волинська область	Польща, Білорусь
Нижній Дунай	Одеська область	Молдова, Румунія
Верхній Прут	Чернівецька область	Молдова, Румунія
Дніпро	Чернігівська область	Росія, Білорусь
Слобожанщина	Харківська область	Росія
Ярославна	Сумська область	Росія
Донбас	Донецька, Луганська області	Росія
Дністер	Вінницька область	Молдова
Чорне море	особлива форма транскордонної співпраці суміжних регіонів країн басейну Чорного моря та ПАЧЕС	

Рис . 4. Євро регіони України [35].

Правову основу транскордонного співробітництва складає Конституція України, міжнародні договори України, Закони України, міждержавні угоди.

Діяльність євро регіонів складається на основі співпраці з транскордонними регіонами, шляхом підписання договорів різних рівнів, угодах про співпрацю з органами місцевого саоврядкування та місцевими

органами виконавчої влади з адміністративно-територіальними одиницями країн, зокрема, що входять до складу єврорегіонів.

Діяльність єврорегіонів регламентується статутами. Відносини між владами прикордонних районів можуть також оформлятися договором, наприклад про постачання товарів або надання послуг.

Основним напрямом співробітництва єврорегіонів є економічна та соціальна сфера, розвиток транспортної мережі, наука, культура, охорона навколишнього природного середовища, обмін досвідом, взаємодопомога з ліквідації наслідків катастроф та аварій та боротьбі зі злочинністю, міграцією, тощо.

Ієрархія органів влади у здійсненні владних повноважень у сфері транскордонного співробітництва: МЗС України координує, розробляє та укладає угоди. Кабмін та місцеві державні адміністрації здійснюють управління транскордонним співробітництвом. Місцеве самоврядування супроводжує виконання угод на своїй території.

Якщо співставити рівень екологічних загроз у суміжних регіонах України та країн Європейського Союзу, то більшість загроз, на жаль, постає саме з української сторони. Пов'язана вона з рівнем ефективності екологічної політики держав та господарською структурою регіонів. Цю асиметрію можна розглянути на прикладі прикордонного Карпатського регіону України з країнами ЄС.

Єврорегіон Карпати утворений у 1993 році, і це перший єврорегіон, створений в Україні. Він об'єднує 19 адміністративно-територіальних одиниць. Площа єврорегіону становить близько 148 095 км², сумарне населення перевищує 16 мільйонів осіб. Територіальний склад Карпатського регіону зазначено в таблиці 2.3.

Територіальний склад Карпатського регіону

Таблиця

2.3

№ п/п	Країна	Території
1	Україна	Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області

2	Польща	Підкарпатське воєводство
3	Словаччина	Кошицький та Пряшівський краї
4	Угорщина	Медьє Боршод-Абауй-Земплен; Зайду-Бігар; Гевеш, ЯсНадькун-Сальнок та Саболч-Сатмар Берег
5	Румунія	Повіти Біхор, Селаж, Сату Марє, Марамуре, Харгіта сучава та Батошані

Рис. 5. Карпатський регіон на карті України [36].

В Карпатському регіоні існує ряд проблем економічного, соціального, екологічного характеру, проте найбільшого навантаження природі Карпат надає промислова та сільськогосподарська діяльність, видобувна промисловість (шахти, кар'єри); вирубка лісів, яка супроводжується появою ерозій, руйнуванням родючого шару ґрунту, появі селевих потоків та повеней, зсувів ґрунту, автотранспортна та залізнична галузі забруднюють атмосферне повітря, дія електромагнітних полів, міграція, тощо.

Транскордонним регіонам, суміжним з ЄС притпмання екологічна асиметрія. Пов'язана вона з рівнем ефективності екологічної політики держав та господарською структурою регіонів.

Якщо співставляти, наприклад, рівень валових та питомих показників щодо скидів стічних вод у поверхневі водойми та викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря в Українсько-Польських та Українсько-Словацьких регіонах, то ці показники значно кращі у держав-сусідів. Індекс приросту викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Волинській, Закарпатській, Львівській областях становив від 0,96 - до 1,35, в той час коли в Польських регіонах – 0,65, словацьких -0,79. Водночас, в Кошицькому краї Словаччини цей індекс перевищує всі значення, оскільки в ньому виробляється 60% всієї промислової проукції, електроенергії цього краю. Асиметрія за питомими викидами в атмосферу у Закарпатській, Волинській областях і Люблінському та Пряшівському краї (Польща, Словаччина) не в користь українських регіонів, яка досягає в 7 разів за викидами на диницю населення. За питомими значеннями скидів забруднюючих стоків в розрахунку на оиницю населення вони перевищують в 19 разів [15].

Якщо брати окремі складові природного середовища, такі як атмосферне повітря, ґрунти, ліси і біорізноманіття, стоки та просторове планування, то на їхньому прикладі можна розглянути рівень ефективності механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах.

Атмосферне повітря регулюється Законами України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 № 2707-ХІІ (зі змінами) та «Охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ (зі змінами). Також Україна є учасником міжнародних правових угод: Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 13.11.1979р. та протоколів до неї; Віденської Конвенції про охорону озонового шару від 1985 р.; Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар від 1988 р.; Орхуської конвенції про доступ до інформації.

З метою вдосконалення нормативної бази Україною було ратифіковано Орхуську конвенцію Законом України «Про ратифікацію протоколу про

реєстри викидів та забруднюючих речовин» від 03.02.2016 № 980-VII. Вона передбачає порядок проведення спостережень за станом природного середовища в частині рівня забруднення суб'єктами господарювання, інформування населення про результати спостережень; нормативних стандартів щодо вмісту частки сірки в мазуті та дизельному паливі та заборони їх використання за умов перевищення порогових значень; екологічних норм для певних категорій колісних транспортних засобів, що вперше реєструються в Україні; порогових значень летких органічних сполук для фарб і лаків з метою належного маркування товарів щодо їх вмісту; технологічних нормативів викидів забруднюючих речовин та питомих викидів парникових газів для основного технологічного обладнання і технологічних процесів за видами економічної діяльності; стимулювання збільшення обсягів виробництва і використання велосипедів, гібридних видів автомобільних транспортних засобів та електромобілів; методик розрахунку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від неорганізованих стаціонарних джерел; включення парникових газів в перелік небезпечних забруднюючих речовин, а викиди в повітря підлягають регулюванню; відшкодування збитків заподіяних внаслідок наднормованих викидів парникових газів; методики оцінки ризику для навколишнього природного середовища та здоров'я людини, пов'язаного із забрудненням атмосферного повітря, водних об'єктів та ґрунтів [16].

З метою адаптації законодавства України відповідно до Регламенту до Європейського парламенту та Ради ЄС від 29.06.2000 р. № 2037/2000/ЄС про речовини, які руйнують озоновий шар, в Україні у 2013 р. було розроблено проєкт закону України «Про охорону озонового шару», проте наразі закон не прийнято. У правовому полі відсутнє регулювання стану атмосферного повітря транскордонних регіонів, яке б відображало специфіку регіонів. Більшість заходів ініціюється і реалізується на державному рівні, а регіональні ініціативи носять поодинокий характер, що не може вирішити проблему в цілому. Це відображається відсутністю реальних повноважень і ресурсів у регіональних структурах.

Грунти України регулюються Земельним Кодексом, Законом України «Про охорону земель» від 19.06.2003 № 962-IV (зі змінами), Законом України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003 № 963-IV (зі змінами) та іншими нормативно-правовими актами.

Більшість статей вищезазначених нормативно-правових актів не містять конкретних важелів та механізмів щодо вирішення намірів, які в них зазначені. На підставі Земельного Кодексу прийнято низку нових законів, проте повноцінного правового поля для регулювання і використання ґрунтів сільськогосподарського призначення на сьогодні не створено.

Згідно зі статтею 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [17], однак законодавством не встановлено принципів та механізмів реалізації цієї охорони. Моніторинг ґрунтів здійснюється відповідно до Земельного Кодексу, Законів України «Про охорону земель» та «Про державний контроль за використанням та охороною земель» та Постанов Кабінету Міністрів України, але більшість положень цих законодавчих актів не реалізується на практиці і не забезпечується фінансово. Натомість, політика ЄС спрямована на формування ефективного моніторингу земель. Правові норми, що стосуються відповідальності містять відсилки до законів, що тільки ускладнює застосування.

Сьогоднішні тенденції в західному регіоні такі, що відзначаються антиекологічними тенденціями. Це спричинено економічною вигодою, а врахування екологічних вимог до їхнього стану виконуються частково або в маленьких обсягах. Таким чином, площа деградованих земель в західному регіоні становить 71,162 тис. га, і ці показники найвищі в Україні.

При здійсненні господарської діяльності власники і землекористувачі земельних ділянок повинні підвищувати родючість ґрунтів та зберігати їхні корисні властивості, чітко дотримуватися встановлених стандартів при здійсненні меліоративних агротехнічних, протиерозійних заходів, проте, на практиці, це супроводжується низкою проблем. Наприклад, екологічні вимоги, прописані в актах земельного законодавства не підкріплені механізмами та

інструментами юридичної відповідальності за неправомірні дії. У Львівській області частину земель сільськогосподарського призначення орендують 17 агрохолдінгів, в кожного по 3 тис. га. Дотримання екологічної безпеки та збереження навколишнього середовища ігноруються, оскільки відсутні проекти сівозмін.

Проблеми полягають також у відсутності взаємоузгоджених дій органів державної влади, місцевого самоврядування, інституцій з моніторингу та контролю за екологічним станом ґрунтів. Програми з ерозії ґрунтів не проводяться, а цільові програми з моніторингу земель в транскордонних регіонах відсутні.

Державна політика використання земель сільськогосподарського призначення зорієнтована на виконання робіт з консервації деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених земель; вдосконалення схем планування територій та землеустрою на регіональному рівні для розроблення програм сталого землекористування; вдосконалення методів управління агроландшафтами для відновлення навколишнього природного середовища, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття з врахуванням розвитку екологічної мережі; гармонізація нормативів зі стандартом ISO; забезпечення збереження біорізноманіття ґрунтів; на базі існуючих, створення нових даних, які міститимуть інформацію про ефективні методи сільськогосподарського виробництва, методи очищення та спеціальні технології, які будуть слугувати на зменшення шкідливих викидів; на базі старих – створення нових баз даних сільськогосподарських підприємств, виробнича діяльність яких впливає на навколишнє природне середовище; використання земель сільськогосподарського призначення виключно за наявності затверджених проектів землеустрою; здійснення інвентаризації нормативно-правової бази з охорони ґрунтів, а також відповідності її європейському законодавству.

Ліси України є її національним багатством. Охорона лісів передбачена ст. 51 Лісового Кодексу та Постановою Кабінету Міністрів України «Про регулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів» від 23.05.2007 № 761 (зі змінами). В межах територій та об'єктів природно-

заповідного фонду охорона та захист лісів регулюється Законом України «Про природно-заповідний фонд» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ (зі змінами). Сьогодні діє державна цільова програма «Ліси України» на 2010-2015р.р., яка визначає основні напрями та дерела забезпечення розвитку лісового господарства. Також в Україні діє ряд програм щодо використання та охорони лісів. Слід виділити Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки від 21.09.2000 № 1989-ІІІ (зі змінами), яка розроблена відповідно до рекомендацій Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття та відрізняється тим, що передбачає комплексний підхід і є характерною відмінністю для програм ЄС. Базою для програми ЄС є захист життя та здоров'я населення через збереження та підтримання видового різноманіття, а в Україні – збереження та підтримання видового різноманіття. Різниця полягає в тому, що програми ЄС спрямовані на попередження та уникнення боротьби з негативними явищами, в а Україні такі програми відсутні.

Ще однією з проблем являється забезпечення фінансування заходів зі збереження біорізноманіття та відсутність узгоджених принципів з ведення моніторингу та менеджменту природоохоронних територій. Природоохоронним законодавством України не передбачено законодавчо закріплених принципів збереження певних видів природних комплексів, система моніторингу теж малоопрацьована, відсутність поняття «екологічного менеджменту» не надає екологічним програмам достатнього рівня ефективності. В деяких випадках, які рідко зустрічаються, установи охорони природи закріплюють таке поняття в своєму положенні або статуті.

Поводження з відходами, на мій погляд, одна з кричущих тем охорони довкілля, зважаючи на те, що наша держава є «лідером» в Європі за рівнем шкідливого впливу полігонів на довкілля. Кількіть несанкціонованих звалищ в Україні неофіційно налічується до 35 ттисяч. Промислові та побутові відходи завозяться на непідготовлені для цього майданчики, це в свою чергу створює неконтрольоване забруднення ґрунтів, водних ресурсів, ландшафтного

біорізноманіття, атмосферного повітря та спричиняє погіршення здоров'я населення, рослинного та тваринного світу.

Практика країн ЄС спрямована на використання відходів без відходів, тобто спрямовує сировину для створення нового продукту. В Україні така практика не застосовується.

В західному регіоні України діють чотири підприємства по збору та видаленню твердих побутових відходів, джерелами утворення яких є підприємства гірничовидобувного, будівельного та машинобудівного комплексу. На сьогодні, не ліквідованими залишаються 275 складів з отрутними агрохімікатами та пестицидами. В місті Нововолинськ Волинської області накопиченими залишаються 34 тонни відходів вуглевидобутку. Полігони по переробці збору та видаленню побутових відходів працюють в посиленому режимі.

Нормативно-правова база регулювання поводження з відходами складається з Закону України «Про управління відходами» від 05.03.1998 № 187/98-ВР (зі змінами), Закону України «Про металобрухт» від 05.05.1999 № 619-XIV (зі змінами), Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами» від 30.06.1995 № 255/95-ВР (зі змінами) та інші.

Відповідно до Закону України «Про управління відходами», основні принципи поводження з відходами полягають в дбайливому поводженні до природи, та в такому поводженні з відходами, яке б забезпечило ощадливе використання ресурсів, науково обгрунтованому підході до різних соціальних інтересів суспільства та утворення і забезпечення можливості повторного використання відходів [41].

Пріоритети в цій сфері зводяться до утворення до мінімуму відходів шляхом комплексного використання матеріальних ресурсів, здійснення комплексу заходів з застосуванням повторного або альтернативного підходів до утилізації; здійснення комплексу заходів, щодо видалення відходів безпечним шляхом особливо тих, які не підлягають утилізації методом розроблення спеціальних технологій, що відповідатимуть нормам та стандартам ЄС.

Правове регулювання перевезення відходів відбувається на основі:

Базельської Конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням (ратифіковано Законом України від 01.07.1999 № 803-XIV); Роттердамської Конвенції про процедуру Попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі (ратифіковано Законом України від 26.09.2002 № 169-IV); Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 06.04.2000 № 1644 (зі змінами); Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06. 2000 № 1775-III (зі змінами).

Підзаконні акти регулюють встановлення лімітів на утворення та розміщення відходів; порядок обліку, паспортизації та впровадження реєстрів об'єктів з інформацією про їх видалення і утилізацію; розробку схем санітарного очищення територій; організацію процесу збирання, видалення та подальшу їх ліквідацію; вимоги до транскордонного перевезення небезпечних та інших відходів; створення умов з ліквідації несанкціонованих звалищ; створення системи ліцензування та порядок надання дозволів на поводження з небезпечними відходами; впровадження економічної відповідальності за порушення або бездіяльність.

Можна зробити висновок, що нормативно-правова база з цього питання досить забезпечена, проте її процес проходить безсистемо та непослідовно.

В Україні нараховується понад 74 тисячі річок, з них гірські - 29 тисяч, а в Карпатах – 28 тисяч. Карпати являються джерелом 80% водних ресурсів Румунії 40% України. Водна система представлена річками - Тиса, Біла Тиса Боржава, Латориця, Тересва, Ріка, Тересва, Батар, озерами - Синевир, Бребнескул, Липовецьке, Драгобратське та інші. Середня густина річок найбільша в Україні – 1,7 км/кв.км. Запас підземних вод складає 400 млн. куб.м.

Правове регулювання вод в Україні здійснюється відповідно до Водного Кодексу, Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» та інших.

З метою вирішення екологічних проблем, на Закарпатті в рамках реалізації «Програми охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2019-2020 роки» від 13.12.2018 № 1335 реалізується

заходи, що передбачають створення нових та реконструкцію існуючих берегоукріплень, захист від внутрішніх вод. За цілями водокористування поділяється на господарсько-питне, комунально-побутове, сільськогосподарське, промислове, для потреб енергетики, транспорту, лікування, тощо [45]. Так, в рамках реалізації програми «Питна вода Закарпаття» передбачено реалізацію реконструкції діючої та будівництво нової водопровідно-каналіаційної мережі, відновлення та охорону джерел питного водопостачання [46].

Просторове планування є тим інструментом, що спрямований на забезпечення сталого розвитку політики регіонів та держави.

Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI (зі змінами) визначає державне регулювання планування територій здійснюється шляхом розроблення містобудівної документації [47].

Якщо розглядати з точки зору ієрархії, то планування територій відбувається на рівні держави (Генеральна схема планування територій України), далі іде схема планування окремих частин територій, на регіональному рівні розробляються схеми планування території областей і районів, а реалізація відбувається шляхом розроблення та затвердження програм соціального та економічного розвитку [47].

- Згідно із Законом України «Про Генеральну схему планування території України» від 07.12.2002 №3059-III (зі змінами) визначені території, розвиток яких потребує державної підтримки, а саме:

- в межах західного транскордонного регіону: Львів, Нововолинськ, Червоноград;

- місто Трускавець Закарпатської області, як території із значним природоохоронним потенціалом;

- східні Карпати, як території зі значним рівнем розвитку соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури [20].

Закон України «Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції» від 07.09.2005 № 2831-IV надає можливість впровадити ландшафтний розвиток

в галузевій стратегії. Здійснення цього впровадження вимагає ідентифікувати ландшафти по своїй території регіону; створення ландшафтних баз даних і забезпечення їх доступності; формування цілей та критеріїв якості ландшафтів; вибору інструментів реалізації ландшафтної політики.

22.05.2003 року № 998_164 Верховною Радою України була прийнята Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (конвенція ратифікована Законом України «Про ратифікацію Рамксові конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» від 07.04.2004 № 1672-IV) з метою впровадження ідеї сталого розвитку Карпат. Задля впровадження важливих змін в якість життя та укріплення місцевих економік та громад, забезпечення цілісності природи та культурної спадщини, в її основу було покладено ряд принципів та пріоритетів, що стосуються забезпечення прав і повноважень суб'єктів регіональної політик; врахування державних, регіональних та місцевих інтересів при практичному застосуванні стратегій і завдань регіональної політики, впровадження принципу партнерства який передбачає необхідність тривалого та міцного співробітництва між органами державної влади та органами місцевого самоврядування на всіх рівнях; створення умов для збалансованого розвитку територій [21].

Заходи з удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази в сфері охорони довкілля та приведення її у відповідність до стандартів ЄС сформульовані у Законі України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 № 1629-IV (зі змінами) та у розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про затвердження національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року» від 21.04.2021 № 443-р, в якому прописані конкретні заходи, терміни та інституції, відповідальні за виконання цих заходів.

Досягнення екологічної безпеки держави залежить не лише від внутрішньої політики, а й від узгодженої взаємодії в реалізації міжнародних програм екологічного спрямування, а і конкретні заходи в області забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища. Така співпраця

вбачається за двома основними напрямками – запобігання загрозам (проведення превентивних заходів) та видалення наслідків шкідливого прояву загроз.

Розвиток транскордонного співробітництва та впровадження дієвих механізмів його регулювання при збереженні специфіки самобутності кожної зі сторін дає змогу вирішити проблеми на місцях, застосовуючи свій ресурсний потенціал для розвитку в соціально-економічній сфері та окремих територіально-адміністративних одиниць.

Висновки до другого розділу

В цьому розділі було визначено особливості функціонування системи екологічної безпеки України, яка є частиною національної безпеки України. Проаналізувавши законодавство України, дійшла висновку, що до структури державних органів, що здійснюють екологічну політику відносяться – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України. Здійснюють державний контроль Міністерства у сфері охорони навколишнього природного середовища, профільне міністерство – Міндовкілля. Нагляд за додержанням законодавства вища здійснюють органи прокуратури (екологічні підрозділи), контроль - Держекоінспекція.

В рамках інтеграції України до Євросоюзу визначена поступова гармонізація національного екологічного законодавства з ЄС шляхом прийняття низки законів, кодексів, постанов. Головним стратегічним документом щодо державної екологічної політики в Україні є «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року», основним завданням якої є, в тому числі, - запровадження стратегічної екологічної оцінки (далі - СЕО), тобто документів державного планування, що створить передумови вдосконалення інструментів стратегічного планування та розвитку екологічної політики.

Основний Закон, що регулює економічні, правові та організаційні відносини, а також повноваження органів місцевої влади - Закон України «Про транскордонне співробітництво». Однією з форм транскордонного

співробітництва, що здійснюється відповідно до угод про транскордонне співробітництво є єврорегіон.

Було охарактеризовано та визначено рівень ефективності механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах. В процесі дослідження даного питання з'ясовано, що екологічна безпека регіону неможлива без співпраці із суміжними країнами, рівень її ефективності можна оцінити, співставивши законодавство окремих компонентів, що її складають, а саме – стан атмосферного повітря, води, ґрунтів, лісів та ландшафтного біорізноманіття, система поводження з відходами та забезпечення сталого розвитку регіону із діючим законодавством, що передбачає збереження та умови використання з реальними (поточними) показниками, і вони, незважаючи на розробленість нормативно-правової бази, не забезпечують в деяких сферах бажаний рівень.

Україна має потужну нормативно-правову базу для транскордонної співпраці і в подальшому, ця співпраця буде лише посилюватися, враховуючи нинішню ситуацію в Україні. Наразі важливо вивчати та брати досвід сусідніх країн, що посилить наші позиції на шляху до Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент контролю та забезпечення екологічної безпеки у транскордонних регіонах

Стратегічна екологічна оцінка - це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає обсяг стратегічної екологічної оцінки, складання звіт про стратегічну екологічну оцінку, проведення громадського

обговорення та консультацій (за потреби – транскордонних консультацій), врахування в документі державного планування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування та здійснюється у порядку, встановленому Законом. Метою стратегічної екологічної оцінки є забезпечення сталого розвитку, охорони довкілля та інтегрування високих екологічних вимог у підготовку планів та програм документів державного планування [14].

Нормативно-правовою базою проведення СЕО в Україні є Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» та Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті, ратифікований ВРУ від 01.07.2015 № 562-VII. Етапи проведення СЕО зазначено в таблиці 3.1.

Етапи проходження стратегічної екологічної оцінки Таблиця

3.1

Етапи	Проведення процедури СЕО
Визначення обсягу СЕО	<ol style="list-style-type: none"> 1. Необхідно визначити чи вимагає ДДП розроблення СЕО 2. Визначення обсягу СЕО дозволить виявити важливі питання для довкілля, здоров'я населення, громадськості та заінтересованих сторін (в разі проведення транскордонних консультацій) 3. Заява про розроблення СЕО з визначеним обсягом подається до Єдиного реєстру СЕО
Складання звіту про СЕО	<ol style="list-style-type: none"> 1. Звіт про СЕО містить інформацію щодо розроблення СЕО, детальний опис якої міститься в методичних рекомендаціях Міндовкілля та Мінрегіону для складання звіту про СЕО. 2. Важливо щоб звіт про СЕО сприймався в доступній для громадськості формі і не був схожий на наукову публікацію.
Проведення громадського обговорення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Громадське обговорення проводиться з метою врахування інтересів громадян, громадських організацій, інституцій, заінтересованих сторін в проекті ДДП та звіті про СЕО 2. Без проведення громадських слухань та транскордонних консультацій ДДП не затверджується
Консультації із Мінприроди, МОЗ або місцевими органами	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проведення консультацій з Міндовкіллям, МОЗ, місцевими органами, профільними інституціями необхідно для врахування їхніх зауважень або пропозицій до проекту ДДП та звіту про СЕО. 2. Зауваження та пропозиції надаються замовнику в

	письмовому вигляді 3. Проведення консультацій доцільно проводити одночасно з громадськими обговореннями та транскордонними консультаціями
Транскордонні консультації	1. Якщо в процесі виконання ДДП виявилось, що він створює «значні екологічні наслідки» для довкілля та здоров'я населення зачепленої держави, то ця держава долучається до проведення транскордонних консультацій. 2. Організацію проведення консультацій та інформування її громадськості здійснює замовник ДДП 3. Громадськість зачепленої держави надає свої побажання та пропозиції до проекту ДДП та звіту про СЕО 4. Після затвердження ДДП Міндовкілля інформує зачеплену державу про це. 5. Не надається для обговорення інформація, яка може містити державну таємницю
Врахування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та транскордонних консультацій	1. В проекті ДДП має враховуватись інформація щодо звіту про СЕО, результати громадських обговорень, транскордонних консультацій.
Інформування	1. Замовник на своєму сайті, після затвердження ДДП, розміщує інформацію про це на протязі 5 робочих днів з дня затвердження ДДП. До цього додаються заходи з виконання моніторингу наслідків виконання ДДП, довідки про консультації, довідка про громадське обговорення, транскордонні консультації та письмово повідомляє Міндовкілля.
Моніторинг	1. Згідно Закону про СЕО результати моніторингу доводяться до відома зацікавлених сторін та громадськості. 2. Порядок проведення моніторингу регулюється Постановою Кабміну від 16.12.2020 № 1272.

В процесі проходження СЕО в транскордонному регіоні, розглянемо більш детально процедуру проведення транскордонних консультацій.

1. Якщо Україна зачіпає сусідню державу. Після ухвалення рішення щодо проведення СЕО, другим етапом є створення робочої групи з метою постійної взаємодії з усіма її розробниками та учасниками (представників органів від влади та місцевого самоврядування, профільних інститутів та експертних організацій, наукових установ, громадськості, представників органів влади сусідньої держави).

Для проведення громадських слухань та транскордонних консультацій спочатку необхідно визначити коло осіб, які братимуть в ній участь. Процедура здійснення СЕО передбачає проведення консультацій з Міндовкіллям, МОЗ, зацікавленими сторонами.

Для того щоб покращити якість звіту про СЕО та проведення транскордонних консультацій, необхідно надати відповіді собі на наступні запитання, які зазначені в таблиці 3.2.

Список запитань до проведення стратегічної екологічної оцінки Таблиця 3.2.

1	В звіті детально проаналізовано зв'язок представленого проекту плану з іншими документами державного планування, насамперед в екологічній сфері
2	При підготовці звіту використано широкий набір вихідних даних та джерел інформації
3	У звіті представлено ґрунтовну покомпонентну характеристику стану довкілля, зокрема на територіях, які ймовірно зазнають впливу
4	Оцінки стану компонентів довкілля та ймовірних впливів здійсненні за допомогою ГІС
5	Детально проаналізовані всі типи ймовірних впливів, з урахуванням особливостей компонентів навколишнього середовища, їхніх функцій та проектних рішень щодо них
6	Запропоновано системний та реалістичний погляд на заходи, що мають бути вжиті для пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування
7	Розглянуто декілька альтернатив планувальних рішень
8	Відповідно до законодавства України визначено заходи з моніторингу реалізації плану, обґрунтовано відповідну систему індикаторів
9	Чітко дотримана процедура взаємодії з громадськістю, зауваження взяті до уваги або відхилені з належним обґрунтуванням

Транскордонні консультації проводяться одночасно з консультаціями Мінприроди та МОЗ, місцевими органами та громадськими обговореннями.

Відповідно до статті 14 Заону України «Про стратегічну екологічну оцінку», якщо ДДП матиме негативні екологічні наслідки для держави, що зачіпається то Міндовкілля в письмовому вигляді повідомляє замовника про необхідність проведення транскордонних консультацій та надає копію ДДП зі звітом про СЕО (без тієї частини, що становить державну таємницю) зачепленій державі і визначає строк в який зачеплена держава повідоляє про участь в транскордонних консультаціях (але не менше 30 днів). Після цього, Мінприроди спільно з замовником і зачепленою державою проводять консультації для запобігання або пом'якшення наслідків для довкілля та здоров'я населення.

Міндовкіллям забезпечується проведення консультацій, переклад документів та заходи з забезпечення інформування населення зачепленої держави.

Після цього, Міндовкілля направляє зачепленій державі інформацію про зміст та те, яким чином враховано результати транскордонних консультацій і пропозицій в вибором саме того варіанту, який розглядався серед інших.

Кінцевим результатом є моніторинг. Міндовкілля передає всі документи зачепленій державі через Міністерство закордонних справ України.

ДДП не затверджується без завершення процедури транскордонних консультацій та врахування в обов'язковому порядку їх результатів.

2. Якщо Україна – зачеплена держава, то відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» Міндовкілля повинно надіслати повідомлення про участь або відмову в проведенні транскордонних консультацій. Перед їх проведенням сторони узгоджують тривалість, порядок проведення, переклад документів та забезпечення процедури інформування громадськості України. Реалізацію участі громадськості забезпечують місцеві органи влади або місцевого самоврядування.

Прийняття рішень щодо врахування результатів СЕО в ДДП: замовник розроблення СЕО враховує звіт про СЕО, заходи із запобігання та зменшення компенсації негативних наслідків, які визначені в звіті, зауваження та пропозиції від Міндовкілля та МОЗ, місцевих органів, громадськості.

Замовник протягом 5 робочих днів з дня затвердження ДДП розміщує на офіційному веб-сайті затверджений ДДП та заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання ДДП, довідку про консультації та довідку про громадське обговорення і надсилає повідомлення Міндовкіллю.

З екологічної точки зору, розроблення та проведення СЕО в транскордонних регіонах має ряд позитивних наслідків:

- налагодження співпраці з сусідніми державами, всіма зацікавленими сторонами;
- виявлення на ранньому етапі проблем зі спільних сторін та вибору варіантів їхнього вирішення;
- в процесі реалізації заходів зі зменшення або усунення наслідків негативного впливу для довкілля та здоров'я населення, є можливість залучати кошти та досвід ЄС;

- моніторинг екологічних наслідків є важливою формою контролю для того щоб визначити який фактичний вплив на довкілля та здоров'я населення матиме реалізація ДДП та може слугувати основою для надання даних для інших програм та ДДП;
- розроблення, реалізація та моніторинг екологічних наслідків та наслідків для здоров'я населення слугує тим інструментом, який позитивно впливає на сталий розвиток регіонів та забезпечення екологічної безпеки держав.
- процедура СЕО слугує основою для співпраці на міжнародному рівні щодо вирішення питань охоронюваних спільних територій, транскордонного забруднення;
  - підвищує якість розроблення документів державного планування;
  - підвищує процес прийняття рішень;
  - сприяє можливості здійснення нових можливостей розвитку прикордонних територій;
  - дозволяє виявити помилки на ранніх стадіях розвитку та поліпшує систему управління в цілому.

3.2. Шляхи вдосконалення механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах на засадах стратегічної екологічної оцінки

В результаті опрацювання питань, які постають в процесі виконання СЕО на різних етапах, мною було зроблено аналіз проблем та запропоновано шляхи їх вирішення. Результати представлено в таблиці 3.4.

Результати опрацювання

Таблиця

3.4

Опис проблеми	Вирішення проблеми
Єдиний реєстр стратегічної екологічної оцінки	
існує технічний бар'єр з входом до реєстру; система функціонує на прийманні інформації, двосторонній зв'язок для надання консультацій технічного або іншого характеру в режимі онлайн відсутній, так як і з Міндовкіллям. завантаження файлів однією папкою	Міндовкіллю необхідно ініціювати двосторонній зв'язок та визначити перелік популярних питань з наданням відповідей на них.

<p>неможливе. Завантаження одним файлом інформації займає велику кількість часу (все залежить від об'єму SEO), що призводить до зриву термінів;</p> <p>система створена таким чином, що сама формує перелік органів, які погоджують SEO або надають консультації, однак в більшості випадків система невірно визначає такі органи, це створює проблеми для замовника що в свою чергу ускладнює процедуру проходження SEO та затримує терміни її виконання.</p>	
Кадрова політика	
<p>Відсутність в органах державної влади та місцевого самоврядування спеціалістів з профільною освітою (в природно-охоронній галузі)</p>	<p>1. Необхідно продовжувати організовувати навчальні програми для державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування з метою підвищення рівня знань в екологічному законодавстві.</p> <p>2. Для працівників органів місцевого самоврядування та державних службовців, які знаходяться в транскордонних регіонах необхідно постійно проводити курси з вивчення іноземної мови, акцентуючи увагу мові того регіону з яким вони межують</p>
Транскордонна співпраця	
<p>Екологічні проблеми, притаманні одній державі, поширюються і на іншу</p>	<p>1. На підготовчому етапі доцільно активно залучати Євро регіони, які створені саме для такої професійної співпраці. Вони можуть допомогти знайти та налагодити партнерство на відповідній території сусідніх держав під конкретні задачі, а сусідство поряд з країнами ЄС дозволить залучити досвід та кошти Євросоюзу.</p>
Проведення транскордонних консультацій та громадських слухань	
<p>На сьогодні проце громадського обговорення в Україні носить досить хаотичний та деструктивний характер. Як правило, громадські обговорення проводяться у великому приміщенні, де не кожен має змогу висловити свою думку або зрозуміти про що іде мова. Це призводить до непорозуміння з боку громадськості створює проблеми для влади.</p>	<p>1. Поширеною Європейською практикою є залучення до процесу громадських обговорень фахівців з медіації. Залучення їх дозволить максимально тактично здійснити процес громадських слухань та залагодити конфліктні ситуації, якщо такі виникають, обґрунтувати точку зору та виявити справжні цілі можливої конфронтації.</p>
Моніторинг	
<p>Враховуючи, що в існуючому законодавстві – Директиві про SEO та Законі України «Про стратегічну екологічну оцінку» вживаються два різних терміни, які стосуються поняття «екологічних наслідків» (в директиві вживається термін «суттєві екологічні наслідки», а в Законі – «будь-які ймовірні наслідки» або «ймовірні наслідки»). Це</p>	<p>Терміни та те смислове значення, яке в них закладеться призведе до єдиного рішення. В цьому допоможе розроблення універсального довідника та коригування термінів в законодавстві. В подальшому це зніме ряд запитань до замовника SEO та зацікавлених сторін.</p>

створює певні непорозуміння, особливо коли мова іде про моніторинг «будь-яких наслідків», оскільки перетворює цей процес на недоцільну та дороговартісну процедуру.	
Звіт про СЕО	
В існуючому законодавстві – Директиві про СЕО та Законі України «Про стратегічну екологічну оцінку» вживаються два різних терміни, які стосуються поняття «екологічних наслідків». В директиві вживається термін «суттєві екологічні наслідки», а в законі – «будь-які ймовірні наслідки» або «ймовірні наслідки». Це створює колізію в понятті трактування термінів.	З метою уникнення подвійного трактування понять та інших термінів, доцільно Міндовкілля розробити універсальний довідник термінів та понять, які корелюватимуться з іноземними термінами та матимуть однакове смислове значення.
Щодо зазначення в звіті про СЕО альтернативних сценаріїв розвитку: хоч законом і прописано розроблення кількох варіантів альтернатив, але на практиці розробники надають два варіанти – «нульового сценарію» та сценарію затвердження документа державного планування, тобто розроблення альтернативних сценаріїв (другого та третього) розробником СЕО в більшості випадків не здійснюється взагалі і тому для замовника та громадськості немає варіантів вибору доступних альтернатив.	Міндовкілля необхідно ініціювати на законодавчому рівні встановити відповідальність за невиконання вимог до розроблення СЕО в частині обов'язкового розроблення, як мінімум 4-х варіантів альтернатив при розробленні звіту про СЕО.

Висновки до третього розділу

В цьому розділі було охарактеризовано стратегічну екологічну оцінку як інструмент контролю забезпечення екологічної безпеки у транскордонних регіонах. З'ясовано, що вона має ряд позитивних факторів: співпраця з сусідніми державами; виявлення на ранньому етапі проблем спільних сторін та вибору варіантів їх вирішення; реалізацію заходів зі зменшення або усунення наслідків негативного впливу для довкілля та здоров'я населення, можливість залучення коштів та досвіду ЄС; при здійсненні моніторингу екологічних наслідків є можливість визначити який фактичний вплив на довкілля та здоров'я населення матиме реалізація ДДП та може слугувати основою для надання даних для інших програм та ДДП. Розроблення, реалізація та моніторинг екологічних наслідків та наслідків для здоров'я населення слугує

тим інструментом, який позитивно впливає на сталий розвиток регіонів та забезпечення екологічної безпеки держав.

В результаті опрацювання питань, які постають в процесі виконання СЕО на різних етапах, мною було зроблено аналіз проблем в процесі розроблення СЕО та розроблено шляхи їх вирішення, які я представила в табличній формі.

ВИСНОВКИ

1. В цьому розділі було досліджено основні концептуальні засади екологічної безпеки. Дослідження ґрунтуються на основі праць зарубіжних та українських вчених з цього питання, а саме: Б. Коммонера, Р. Ліндемана, Ю. Лібіха, Ш. Брауна, А. Мобіуса, Д. Стайкоса, М. Месаровича, Д. Медоуза, Я. Тінбергена, Д. Габора, І. Боткіна, А. Гора, В. Ліпкана, М. Хилько, Є. Хлобистова. Виявлено, що їхні погляди ґрунтуються на комплексному вирішенні проблем соціально-економічного розвитку та природного середовища, необхідності зміни свідомості людства з засвоєнням системності мислення та переходом до ідеї сталого розвитку, забезпечення гідного життя і помірному добробуту всіх громадян світу, перебудови системи цілей і орієнтирів соціального прогресу, впровадження концепції інноваційного навчання; сформульовано основні екологічні закони і принципи; визначено види проблем різних сфер життя, які призводять до погіршення природного середовища та здоров'я людей; сформульовано основні критерії екологічної безпеки; визначено фактори та класифікацію небезпек; сформульовано основні механізми забезпечення екологічної безпеки.

Окреслено сутнісну характеристику механізмів регулювання екологічною безпекою, яка полягає у комплексному поєднанні державно-правових засобів, які спрямованні на досягнення екологічної безпеки шляхом регулювання і контролю діяльності суб'єктів екологічних правовідносин за допомогою еколого-правових норм.

2. В цьому розділі було окреслено сутність феномену «екологічна безпека у транскордонних регіонах» та досліджено праці українських вчених з

цього питання: В. Кравціва, П. Жука, І. Колодійчука, Г. Обиход. Проаналізувавши їхні роботи, зроблено висновок, що будь-яка господарська діяльність, яка проводиться на транскордонних територіях, може створити поширення екологічних загроз та небезпек у прикордонних регіонах сусідніх держав. Вирішення таких небезпек неможливо вирішити зусиллями однієї держави, тому що транскордонна особливість полягає в необхідності спільного функціонування окремих елементів системи.

Виявлено рівень розробленості даної проблеми у сучасному науковому дискурсі. В результаті дослідження з'ясовано джерела транскордонної екологічної безпеки; виявлено проблеми, що заважають транскордонному співробітництву; сформульовано механізми регулювання такої співпраці; перелічено форми, методи та інструменти регулювання екологічної безпеки в транскордонних регіонах; сформовано основні блоки механізмів реалізації регулювання екологічної безпеки в транскордонних регіонах.

3. В цьому розділі було визначено особливість функціонування системи екологічної безпеки в Україні. З'ясовано перелік основних нормативно-правових актів, які регулюють екологічну безпеку в Україні; охарактеризовано основні механізми реалізації державної екологічної політики, проаналізовано повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування; виявлено уповноважені органи, що здійснюють контроль за дотриманням природоохоронного законодавства; охарактеризовано основні напрямки співробітництва України та Євросоюзу; прослідковано зв'язок між українським законодавством та законодавством Європейського Союзу; виявлено основні екологічні проблеми України та засоби їх вирішення в законодавчому полі; зазначено основний стратегічний документ щодо державної екологічної політики в Україні - Стратегію державної екологічної політики України на період до 2030 року, основним завданням якої є, в тому числі, - запровадження стратегічної екологічної оцінки, яка створить дієві механізми зі стратегічного планування, розвитку екологічної політики на всіх рівнях влад і буде слугувати дієвим інструментом з оцінки впливу на навколишнє середовище, в тому числі - в транскордонному контексті.

4. В цьому розділі охарактеризовано та визначено рівень ефективності механізмів регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах. Для цього було проаналізовано нормативно-правову базу транскордонного співробітництва; охарактеризовано шляхи транскордонної співпраці; визначено основні інституції, які допомагають вирішувати різного рівня завдань транскордонної співпраці; визначено повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування та інших інституцій в екологічній сфері; надано коротку характеристику Карпатського регіону України на основі якого здійснюється дослідження в транскордонних регіонах; охарактеризовано стан довкілля в транскордонних регіонах та механізми впливу на його регулювання;

5. В цьому розділі надано характеристику стратегічній екологічній оцінці як інструменту контролю та забезпечення екологічної безпеки в транскордонних регіонах, враховуючи ряд позитивних факторів, які надає впровадження СЕО: співпраця з сусідніми державами, виявлення на ранньому етапі проблем зі спільних сторін та вибору варіантів їхнього вирішення, залучення коштів та досвіду ЄС, моніторинг екологічних наслідків, розроблення, реалізація та моніторинг екологічних наслідків та наслідків для здоров'я населення слугує тим інструментом, який позитивно впливає на сталий розвиток регіонів та забезпечення екологічної безпеки держав.

6. В цьому розділі визначено ряд проблемних питань, що заважають ефективному впровадженню СЕО в Україні та надано практичні рекомендації щодо можливості їх вирішення. Результати опрацювання проблемних питань та рекомендації з їх вирішення представлені в табличній формі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. М. Хилько Екологічна безпека України. Навчальний посібник. Київ, 2017 р.
2. І. Сталінська. Конспект лекцій з дисципліни Забезпечення екологічної безпеки. Харків. Нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, 2017. – 88 с.:URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/147455445.pdf>.
3. Г. Гончаренко, С. Совгіра. Словник-довідник сучасних екологічних та природоохоронних термінів. К.: Наук. світ, 2010 р.: URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/2369/1/Slovnyk_ecologicznyj.pdf.

4. В. Ліпкан. Національна безпека України: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008 р.
5. Є. Хлобистов, Л. Жарова, О. Кобзар. Екологічна безпека стратегічного потенціалу динаміки розвитку продуктивних сил регіонів України, 2008р.: [URL:https://core.ac.uk/download/pdf/324214826.pdf](https://core.ac.uk/download/pdf/324214826.pdf).
6. Г. Обиход. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Екологічне транскордонне забруднення: ризики та інструменти превентивної і подолання наслідків.
7. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV (поточна редакція від 11/10/2018):[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text).
8. В. Кравців. Регулювання екологічної безпеки транскордонного регіону в умовах євроінтеграції України. Національна академія наук України, Львів, 2015 р.
9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII: [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text).
10. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII (поточна редакція від 31.03.2023): [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text).
11. Про деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: Постанова кабінету міністрів України від 25.06.2020 № 614 (поточна редакція від 15.11.2023): [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text).
12. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV (поточна редакція від 11.10.2018): [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text).
13. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII (поточна редакція від 08.10.2023) : [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text).

14. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20.03.2018 № 2354-VII (поточна редакція від 09.07.2023) : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.

15. Національна академія наук України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах в умовах інтеграції України. Наукова доповідь. Львів, 2015 р. :URL: <https://ird.gov.ua/ird01/p1038>.

16. Про ратифікацію протоколу про реєстри викидів та забруднюючих речовин: Закон України від 03.02.2016 № 980-VII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980-19#Text>.

17. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (поточна редакція від 01.01.2020): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

18. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV (поточна редакція від 18.05.2023) : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>.

19. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР (поточна редакція від 09.07.2023): URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

20. Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 07.12.2002 №3059-III (поточна редакція від 18.11.2012) : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>.

21. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 07.04.2004 № 1672-IV : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text.

22. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII: URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>.

23. Про ратифікацію Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Закон України від 19.03.1999 № 534-XIV: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-14#Text>.

24. Відкриті інтернет-джерела:

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ak7ml8CIFOc>.

25. Мінрегіон України. ТОВ «УКРНПЦИВІЛЬБУД». Методичні рекомендації щодо розроблення комплексних планів просторового розвитку території територіальної громади та інших видів містобудівної документації на місєвому рівні. Київ, 2021 р. : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0587858-12#Text>.

26. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296.: URL: https://www.ecorivne.gov.ua/tmp/nakaz_CEO_296.pdf.

27. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 № 995_272 (поточна редакція від 04.06.2004): URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text.

28. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

29. Про деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: Постанова кабінету міністрів України від 25.06.2020 № 614-2020 п: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>.

30. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Законі України від 18.03.2004 № 1629-IV (поточна редакція від 04.11.2018): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

31. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII (поточна редакція від 01.10.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>.

32. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII (поточна редакція від 24.08.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

33. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 21.05.1999 № 586-XIV (поточна редакція від 03.08.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.

34. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 № 1621-IV (поточна редакція від 31.03.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>.

35. Відкриті джерела: URL: <https://svitppt.com.ua/ekonomika/klasteri-vtranskordonnih-industrialnih-parkah.html>

36. Відкриті джерела: URL: <https://svitppt.com.ua/ekonomika/klasteri-vtranskordonnih-industrialnih-parkah.html>

37. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні: Закон України від 16.10.2012 № 5456-VI (поточна редакція від 09.07.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5456-17#Text>

38. Державної стратегії регіонального розвитку на період на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2017 роки» від 05.08.2020 № 695: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

39. Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27.06.2001 № 2001/42/ЄС про оцінку на стан навколишнього природного середовища окремих проектів і програм.

40. Про ратифікацію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Закон України від 21.05.2003 №995-b99 URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu03103?ed=2003_05_21.

41. Закон України Про управління відходами: Закон України від 31.03.2023 № 2320-IX (поточна редакція від 31.01.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.

42. Про приєднання України до Базельської конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням: Закон України від 01.07.1999 № 803-XIV: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-14#Text>.

43. Про приєднання України до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обгрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі Законом України від 26.09.2002 № 169-IV: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-15#Text>.

44. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 06.04.2000 № 1644 (поточна редакція від 01.01.2022): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text>

45. Програми охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2019-2020 роки від 13.12.2018 № 1335: URL: <https://oda.carpathia.gov.ua/dokument/pro-programu-ohorony-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyscha-zakarpatskoyi-oblasti-na-2021>

46. Питна вода Закарпаття: рішення Закарпатської обласної ради від 08.06.2012 № 473: URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ZA120053?an=1&ed=2018_07_26

47. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 06.04.2000 № 1644 (поточна редакція від 01.01.2022): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text>.

48. Закон України «Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції» від 07.09.2005 № 2831-IV.

49. Про затвердження національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443-р: URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-planu-dij-z->

[ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-na-period-do-2025-roku-i210421-443](#).

50. Земельний Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III (поточна редакція від 17.09.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

51. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV (поточна редакція від 18.05.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>.

52. Про державний кнтроль за використанням та хороною земель: Закон України від 19.06.2003 № 963-IV (поточна редакція від 19.11.2022): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.

53. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР (поточна редакція від 01.10.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

54. Цивільний Кодекс України від 16.01.2023 (поточна редакція від 05.10.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

55. Лісовий Кодекс України від 21.01.1994 (поточна редакція від 23.03.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.

56. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 (поточна редакція від 01.10.2023): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>.

57. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 (поточна редакція від 17.03.2021): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.

58. ДБН Б.1.1-14:2012 «Склад та зміст детального плану територій»: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 12.03.2012 № 107.

59. Порядок проведення громадських слухань щодо проектів містобудівної документації на місцевому рівні: Постанова Кабінету № 555. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244302505>.

60. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2023 (поточна редакція) № 996-2010-п: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>.